

RASZTOVÁC Henrietta

Újvidéki Egyetem, Bölcsészettudományi Kar
Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék
Újvidék, Szerbia
heni.rastovac.35@gmail.com

A KÖZÖSSÉGI TUDOMÁNY A HELYNÉVGYŰJTÉS SZOLGÁLATÁBAN

Primena nauke o zajednici u istraživanju toponima

Citizen Science at the Service of Toponym Research

A dolgozat célja a közösségi tudomány bemutatása, amelynek alkalmazására a Vajdaságban végzett élőnyelvi és online felületen történt helynévgyűjtés kapcsán került sor. A gyűjtés a Magyar Nemzeti Helynévtár Program keretében valósult meg. A korpuszba az adatokat a történeti források feldolgozása mellett hangfelvétellel dokumentált gyűjtés, valamint a közösségi oldalak által, az interneten kapott információk biztosítják. Jelen dolgozat a terepmunka során szerzett tapasztalatokat mutatja be, valamint szemelvényeket nyújt a hagyományos és az internetes gyűjtés során szerzett adatokból.

Kulcsszavak: közösségi tudomány, helynévkutatás, adatgyűjtés, hagyományos gyűjtés, online gyűjtés

Bevezetés

A nevek elengedhetetlen részei a társadalmi kommunikációnak, helyneveket minden nyelvben használunk. Mindemellett „kifejeződik bennük a nemzethez, kultúrához való viszonyunk, de emellett igen erősen jelzik a közvetlen környezetünkhöz való tartozásunkat is. Identitásjelölő szerepük révén nagy jelentőségük van az egyén azonosságtudatának kialakításában” (MNH, <https://mnh.unideb.hu/>). A nevek kutatása évszázadok óta folyik, mivel „a nevek mint többnyire a múltból ránk maradt elemek régebbi nyelvi és kulturális viszonyokat őriznek, nem véletlen tehát, hogy e sokféle szerep miatt a nevek iránt többféle tudomány

is érdeklődik, s hogy tanulmányozásukra önálló tudományszak, a jellegzetesen interdiszciplináris névtudomány, más néven onomasztika alakult ki” (MNH).

A magyar névkutatás történetében az 1958-as évet korszakhatárnak tekintik. Ebben az évben került sor az első névtudományi konferenciára, amely gyakorlati és elméleti téren is lehetőségeket kínált a névtannal foglalkozó kutatóknak eredményeik bemutatására, a munkájuk során tapasztalt problémák megvitatására (Fehér 2004, 75). A későbbiekben Benkő Loránd az addig szerzett tapasztalatok alapján azt a következtetést vonta le, hogy a konferencia „a hazai névtani kutatások történetében számottevő fordulatot hozott, s megvetette alapját annak a fejlődésnek, amely azóta ismét töretlenül tart” (Benkő 1970, 8). Magyarországon már a 19. század elején felismerték a nevek kutatásának jelentőségét. A legterjedelmesebb munkát a 19. században Pesty Frigyes jegyzi, aki 1864-ben az akkori Magyarország településeinek helyneveit kísérelte meg hiánytalanul összegyűjteni (Pesty 1888):

A helyi közigazgatási szervek által elvégzett vagy elvégzetett munka eredménye – amely 63 kéziratos kötetben, több mint 30.000 lapon őrzi a 19. század közepének helyneveit – ma már a történeti helynévkutatás felbecsülhetetlen forrása. A magyar helynévkincs közzétételére szótári sorozatot indított, amely az első tudományos értékű magyar helynév-szótárnak tekinthető (Hoffmann 2003, 11).

A Magyar Nemzeti Helynévtár Programról

A Magyar Nemzeti Helynévtár (a következőkben MNH) irányítói kiemelték a program megvalósulásának szabályát: „A program sajátossága az országhatáron átívelő jellege, ami azzal van összefüggésben, hogy a helynévrendszerek nem igazodnak olyan mesterséges határvonalakhoz, mint az ország- és államhatárok, hanem sokkal inkább nyelvi-kulturális jelenségként nyelvhatárokhöz kötődnek” (MNH). Az MNH által elindított projektet a Magyar Tudományos Akadémia támogatja. A program célja nemcsak Magyarország, hanem az egész Kárpát-medence helynévállományának összegyűjtése. A munka a már meglévő, korábbi kutatók által összegyűjtött helyneveket is feldolgozza élőnyelvi és történeti forrásokból egyaránt. Emellett a helynévtár munkatársainak a program során folytatott gyűjtései is gazdagítják a gyűjtemény állományát. Az MNH egy olyan adatbázis, amely a magyar települések helynévállományának tárolására és kezelésére alkalmas. Az adatbázis jelenleg két részből áll: a Magyar Névarchívumból és a Magyar Digitális Helynévtárból (MDH). A Magyar Névarchívumban a gyűjtők által szolgáltatott adatok táblázatos formában, településenként vannak dokumentálva. Mindemellett a Magyar Digitális Helynévtár (MDH,

<https://mdh.unideb.hu/>) lehetővé teszi az adatok online felületen való hozzáférést és kezelését, valamint településenként térképeken történő szemléltetését. Jelen gyűjtés mindkét adatbázist gazdagítja.

Az MNH Program keretében az itt bemutatandó kutatás célja Kishegyes település helyneveinek összegyűjtése, elsősorban az adatközlők által használt beszélt nyelvi formák dokumentálása. A helyszíni gyűjtésre való felkészülés első lépése a korábban publikált munkák áttekintése. Jelen kutatás esetében a munkát a Matijevics Lajos által közzétett adatok segítették, egyben ezen adatok képezik a gyűjtés történeti vázát is. Az adatközlők által használt beszélt nyelvi helynévformák mellett a különféle objektumokról kapott elnevezéstörténeti információk is gazdagították az anyagot. A gyűjtés során arra törekedtem, hogy a helynévtörténeti adalékoknak minél szélesebb körét rögzítsem. Az MNH kidolgozott módszertana mellett újabb eszközként egy az internetet is felhasználó módszerrel, az ún. közösségi tudomány segítségével is kiegészült a kutatás.

A közösségi tudomány

Jelen vizsgálat egy olyan módszernek is teret biztosított, mely a korszerű kutatásokban mára már egyre elfogadottabb: ez a „citizen science”, vagyis a közösségi tudomány alkalmazása a helynevek kutatásában. A közösségi tudomány az egyik legújabb eleme az ún. Open Science-nek (nyílt tudománynak), amely egyre szélesebb körökben válik ismertté és népszerűvé. Célja a lakosság minél szélesebb körének bevonása az adatgyűjtésbe. Ennek a módszernek az a lényege, hogy a szakemberek mellett a tudományos munkát amatőrök is segítik. 2014-ben megalakult az European Citizen Science¹ szervezet, melynek feladata a különféle szakemberek és intézmények összefogása, ezek eredményeinek az internetes oldalon történő bemutatása, mindezek pedig a közösségi tudomány érdekeit képviselik. A szervezet tíz alapelvet² fogalmazott meg, amelyek az amatőr kutatók számára tájékoztatásul szolgálnak a munkavégzésben.

Gaálné Kalydy Dóra szerint a közösségi tudomány lényege, hogy a „közösségi tudományos projektek a társadalom tagjait aktívan vonják be a tudományos munkába, melyekből új tudás vagy új értelmezés születik” (Gaálné 2021, 87). Fontos megemlíteni az amatőr kutatók felelősségtudatosságát, ugyanis az általuk gyűjtött adatoknak relevánsnak kell lenniük, valamint tisztában kell lenniük azzal, hogy időigényes munkában vesznek részt, amelyben idejüket a tudománynak

¹ <https://www.ecsa.ngo/> (2023. febr. 2.)

² https://ecsa.citizen-science.net/wp-content/uploads/2021/05/ECSA_Ten_Principles_of_CS_English.pdf (2023. febr. 2.)

szentelik. Akárcsak a kutatókat, az amatőröket is a munkájukba vetett hit kell hogy vezérelje. Feladatuk a megfigyelés és az adatok minél pontosabb lejegyzése. Az önkéntesek által szolgáltatott adatokat szakemberek elemzik, ezáltal lehetőség adódik új értelmezéseket, eredményeket is felmutatni. Azáltal, hogy a laikusok számára is adott a kutatói tevékenységekben való részvétel, tudatosabb állampolgárokká válnak. E feltételek megléte esetén a „közösségi tudományos projektek eredménye hiteles tudományos eredmény” (Gaálné 2021, 88). Gyakran megkérdőjelezzük az önkéntesek által végzett munka tudományos jellegét. Ezt cáfolandó nagyszámú tanulmány jelent meg arról, hogy milyen vizsgálatokon mennek keresztül az általuk benyújtott anyagok, valamint arról, hogy ezen önkéntesek milyen képzettséggel és tapasztalatokkal rendelkeznek. Az eddigiek alapján elmondható, hogy projektenként különböző minőségű munkák érkeznek az önkéntesektől. A tőlük származó adatok minősége főként a felkészítésüktől függ. Az önkéntesek felkészítése és betanítása a munkára a kutatók feladata. Előfordul, hogy egy alkalmassági vizsgán is részt kell venniük a jelentkezőknek, ha meghatározott kompetenciákat és készségeket igényel a rájuk bízott munka. Például, ha egy adott nyelv vizsgálata a cél, akkor az arra vállalkozó önkéntesnek ismernie kell a vizsgálni kívánt nyelvet (Gaálné 2021, 89).

Gaálné felteszi a kérdést, hogy miért éri meg a kutatóknak ennyi munkát fektetni a különféle közösségi tudományos programokba.

A dokumentált tapasztalatok alapján elmondható, hogy a közösségi tudományos projektek legfőbb haszna, hogy nagy tömegeket lehet megszólítani, sok önkéntessel dolgozhatnak a kutatók, így általában egy-egy megfigyelés, kísérlet, projekt hamarabb befejeződik, és/vagy sokkal nagyobb merítésre tehetnek szert. Olyan kiterjedt munkafolyamatokra kell gondolni, melyeket hivatásos kutatókkal nem tudnának lefedni, egyszerűen azért, mert nincs annyi szakember és/vagy azért, mert határokon és földrészekon átívelő projektekről lehet szó (Gaálné 2020, 55).

Az önkéntesek bevonása a tudományos munkába nem újdonság. A közösségi tudomány – ekkor még nem ezen a néven volt ismert – első feljegyzései az 1900-as évekből valók, az ún. Karácsonyi Madárszámlálás (Christmas Bird Count) az egyik legeredményesebb kutatási projektnek minősült a közösségi tudomány területén (Gaálné 2020, 55). Az ötlet Frank Chapman ornitológustól származik, aki a megszokott karácsonyi madárvadászat eltörlését javasolta, és azt tanácsolta a polgároknak, hogy a vadászatra szánt időt inkább a madarak számlálására fordítsák (Huszár 2011). Az ötletből azóta hagyomány lett az Egyesült Államokban, ahol a lakosság negyede aktívan figyeli a madarakat. A feladatuk

a madarak vándorlásával és viselkedésével kapcsolatos információk lejegyzése a megfigyelés során, amelyeket különféle szakmai szervezetek ellenőriznek.

Magyarországon a legsikeresebb közösségi tudományként működő terület a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) által szervezett madárgyűrűzéssel és madármegfigyeléssel foglalkozó projektek. Az önkéntesek a munka megkezdése előtt egy képzésen vehetnek részt Budapesten, melynek célja az MME honlapján olvasható: „A madarász alapképzés célja, hogy a laikus madárkedvelők számára olyan tudásanyag megszerzését tegye lehetővé, melynek birtokában bárki sikerélményekkel vágthasson bele a madármegfigyelésbe, az etetők és itatók madarainak meghatározásába” (MME, <https://www.mme.hu/>). A honlapon különféle projektek közül válogathatnak az önkéntesek, ilyen például a BAT4MAN projekt, melynek felhívása így szól:

Figyeld élőben a denevéreket! A denevérek – köztük az épületlakó fajok is – egyre nagyobb veszélyben vannak, pedig még emberi megfontolás szerint is „hasznos” állatok. A BAT4MAN nemzetközi projekt keretében végzett természetvédelmi munka fontos része az ismeretterjesztés, hiszen csak azt tudjuk hatékonyan megvédeni, amit ismerünk, szeretünk és csodálunk.³

A gyűjtőpont

Kishegyes Szerbia északkeleti részén található, a Vajdaságban, Szabadka és Újvidék között. A falu neve először a Hunyadiak korában olvasható, 1462-ben, amikor Mátyás király édesanyjának, Szilágyi Erzsébetnek Szabadka környékén több pusztát is ajándékozott, köztük az akkori *Hegyesthwrolt* (Matijevics 1977, 41). Az 1521/22-es feljegyzések a települést Csongrád megyéhez tartozó helységként jegyzik le. A török hódoltságot követően a település elnéptelenedik (Matijevics 1977, 41). Borovszky szerint a falut 1737-ben újra benépesítik a Békésszentandrásról érkező telepesek (Borovszky 1909). A település polgárai a kezdetektől fogva többségükben földműveléssel foglalkoztak (Matijevics 1977, 42), és ez érvényes még napjainkra is. A 2011-es népszámlálás adatai szerint a település vegyes etnikumú. A lakosok száma 11.926 fő, ebből 53,91%-a magyar, 19,58%-a szerb, de élnek itt még montenegróiak (16,26%), romák (2,36%) és horvátok (0,46%) is (Vukmirović 2011, 27). A lakosság addig homogén összetételét az 1990-es évek délszláv háborúi módosították. Ekkor érkezett a jelenlegi szerb lakosság nagyobbik része az addig magyar többségű falu területére.

³ <https://www.mme.hu/figyeld-eloben-denevereket> (2023. febr. 18.)

A történeti adatok

Az első lejegyzett helynévi adatok Kishegyes esetében Pesty Frigyes kéziratában olvashatók. Ez a kézirat szolgált Matijevics Lajos kutatásainak alapjául (Matijevics 1975), aki két évre rá önálló kötetben adta közre gyűjtésének eredményeit. A vizsgált település heterogén összetételének köszönhetően a magyar helynevek mellett szerb nyelvű helyneveket is tartalmaz a kötet (Matijevics 1977). A most folyó kutatás a Matijevics-kötet mellett Szőke Anna kishegyesi helytörténész munkáját is feldolgozta (Szőke 2022). Mindkét munka esetében a kötetek tartalmazzák az egyes helyek hivatalos elnevezését és az adatközlők által korábban beszélt nyelvi formát, valamint az adott objektumokhoz kapcsolódó elnevezéstörténeti információkat. A munka során a helynévi adatok összegyűjtése mellett a feladat a korábban lejegyzett adatok digitalizálását is jelenti, valamint különös figyelmet fordítottam az újabban létesült objektumokra is. A fent említett kötetek irányadóként szolgáltak a munka során.

A korpusz

A korpuszba az adatokat a korábban megjelent szakirodalom (Matijevics 1977, Szőke 2022), a személyes interjúk során összegyűjtött adatok, valamint az online felületen kapott információk biztosították. A személyes interjúk során a beszélgetést hangfelvétellel rögzítettem. A gyűjtés teljessége érdekében az elsődleges feladat a szakirodalomban már megjelent adatok összegzése és integrálása volt.

A kutatás során rögzített adatokat táblázatban összegeztem. Erre a feladatra az MNH többféle rögzítési módot kínál. Jelen kutatásban az Excel táblázatos formát részesítettem előnyben. Egy adatrögzítéskor a következő információkat adom meg: standardizált névalak, helynévi változat, adatközlő, objektuminformációk, információk a névről, valamint lehetőség van további megjegyzést is fűzni az adatokhoz. Az adatközlők személyi adatvédelmi jogát tiszteletben tartva, a táblázatban anonimizálva vannak feltüntetve. A táblázat a gyűjtő munkáját is leegyszerűsíti, ugyanis az áttekinthetőségnek köszönhetően segíti az ellenőrző gyűjtéseket, valamint könnyen visszakereshetővé tesz egy-egy információt (Rasztovác–Rózsa 2023).

	A	B	C	D	E	F	G
1	Standardizált névalak	Helynév	Adatközlő	Helyragos fo	Objektuminform	Információk a névről	Megjegyzés
2	Ady Endre Kísérleti Általános Iskola/ Ogdredna osnovna škola Endre Adi						személyes
3		Iskola	Matijevics L.	iskolához	a falu központjába	iskola	személyes
4		Ady Endre-Iskola	Matijevics L.				személyes
5		Škola	Matijevics L.				személyes
6		Osnovna škola	Matijevics L.				személyes
7		Új-iskola (az iskola új része)	Matijevics L.		Új-iskolába	iskola, az általános iskola újonnan épült része	személyes
8		Nova škola	Matijevics L.				személyes
9		Iskola	Szöke Anna		a Főutcán		személyes
10		Iskola	R.G.		a templom mellett	elsőtől nyolcadik osztályig járnak ide a diákok	személyes
11		Régi-iskola	Matijevics L.	Régi-iskolához		iskola, az általános iskola régebben épült része volt	személyes
12	Ady Endre utca/ Ulica Adi Endrea						személyes
13		Rubus utca	Matijevics L.	Rubus-uccába		utca, az itt lakó ismert személyről elnevezve	személyes
14		Ady Endre utca	Szöke Anna			Szívárvány utcának szemben	személyes
15	/						
16		Rubus sarok	M.M.			Csúz tanár bácsi házától az első sarok a temető felé	online

A jelenlegi kutatás eddigi eredménye 1463 adat. A történeti forrásból származók száma ebből 707. A hagyományos módszerekkel gyűjtött 1271 adatot az online felületen gyűjtött 192 adat egészíti ki. Ez a szám az önkéntesen gyűjtő csoporttagok aktivitásának köszönhetően azonban folyamatosan bővül.

A gyűjtés során alkalmazott módszerek

A kutatás során két módszert alkalmaztam párhuzamosan. A gyűjtés egyrészt hagyományosan, másrészt a mai fejlett információs technológiának köszönhetően online felületen történt. A hagyományos gyűjtés az adatközlők közvetlen környezetében folyt: ellátogattam az adatközlőkhöz, és félig strukturált interjúkat készítettem velük. Ekkor a gyűjtő és az adatközlő között irányított beszélgetés zajlott le. A beszélgetés kezdeti fázisában a terepmunkás feladata a gyűjtés céljának ismertetése. Ezt követően az adatközlők engedélyét kell kérni ahhoz, hogy a közölt adatokat a gyűjtő rögzíthesse, valamint a későbbiek folyamán közzétehesse. Az interjú alatt az elsődleges cél az adatközlők által használt helynévi megnevezések összegyűjtése volt. A helynévi formák mellett a félig strukturált interjúknak köszönhetően a gyűjtést a különféle elnevezéstörténeti információk is bővítették. Ilyen például a *Fekete híd* elnevezés. Az adatközlők elmondásai szerint a helynév keletkezése a második világháborúhoz köthető. A háborúból hazafelé tartó katonák nem ismerték Kishegyes környékét, így azt sem tudták, hogy Kishegyesnél a vasút egy felüljáró alatt halad el. A katonák túl sokan voltak, így a vonat tetején is utaztak. Amikor Kishegyeshez ért a szerelvény, a felüljáró széle lesöpörte őket a vonattetőről, emiatt sokan a helyszínen életüket veszítették. A vérük feketére festette a felüljáró deszkáit, innen ered az elnevezése. A felüljárót 2022-ben lebontották, várhatóan az objektum neve is rövid időn belül a feledés homályába veszett volna, azonban a jelen gyűjtésnek köszönhetően az utókor számára is fennmarad a név és a névhez kapcsolódó ismeretanyag (Rasztovác–Rózsa 2023).

A személyes gyűjtés során meglátogatott adatközlők az idősebb korosztályhoz tartozó, helybeli lakosok voltak: egyikük ötvenéves, foglalkozását tekintve földműves férfi, aki a foglalkozásának köszönhetően jártas a település kül- és belterületi helyneveinek körében is. A másik két adatközlő hetvenéves, nyugdíjas polgár, akik a koruknak köszönhetően jól ismerik Kishegyes egykori és mai objektumneveit, helynévváltozatait, és sok információval gazdagították a kutatást. A gyűjtő az általuk közreadott adatokat hangfelvételen rögzítette. Ez megkönnyítette a terepmunkás feladatát, hisz az adatok feldolgozása során többször is visszajártszható a beszélgetés. A hangfelvétel készítése mellett az adatok térképen való lokalizálására is sor került. A térképen szereplő hivatalos elnevezés már adott volt, ez az adatközlőt is segítette, mivel könnyebben átláthatóvá vált számára is a település szerkezete. Ennek függvényében az adatközlő az utcanevék esetében nem a hivatalos elnevezésekre fókuszált, hanem a lakosok által használt hétköznapi változatokra, amelyek felderítése a gyűjtés elsődleges célja is egyben. Fontos kiemelni az interjú során a gyűjtő és az adatközlő közti bizalmi kapcsolat létrehozását. Ennek köszönhetően a beszélgetés spontán és zökkenőmentes, valamint az adatközlő ennek a kapcsolatnak köszönhetően engedélyezi az általa közölt adatok rögzítését és nyilvános közzétételét.

A kutatás során alkalmazott másik módszer az internetes gyűjtés volt. A gyűjtés ezen formája kiegészítésként szolgált a kutatás során. Jelen esetben az online kutatás platformja a Facebook volt, ezen belül egy zárt csoport⁴, melynek tagjai kishegyesi lakosok. A csoporttagok szintén az idősebb korosztályhoz tartoznak. A kutató a kérését egy nyilvános poszt formájában tette közzé a csoporton belül, amelyben ismertette a gyűjtés célját, és a lakosok segítségét kérte a kutatásban, a munka eredményessége érdekében. Az adatközlők komment formájában rögzítették az általuk használatos helynévi változat mellett a hivatalos objektumelnevezéseket is. A nyilvános kommenteknek köszönhetően a csoport többi tagja rövid időn belül kiszűrte a nem releváns adatokat, ezzel is megkönnyítve a gyűjtő munkáját. Az állandó posztnak köszönhetően az adatközlők nincsenek időbelileg korlátozva. Az adatok rövid kihagyások után újra és újra érkeztek. Az adatok mennyisége és minősége tekintetében ez a módszer hatékonynak bizonyult.

A gyűjtés során alkalmazott módszerek összevetése

A gyűjtés során alkalmazott kétféle módszernél előnyök és hátrányok egyaránt megfigyelhetők. Mint ahogyan már említettem, a hagyományos módszer nagy előnye, hogy az adatközlő és a gyűjtő közt bizalmi kapcsolat

---

⁴ A csoport neve Kishegyes régen és ma.

alakul ki, amely a nyilvánosan közzétett adatok engedélyezését teszi lehetővé, valamint a beszélgetés rögzítését. Egy jó hangulatú beszélgetés során az adatközlő igyekszik minél inkább segíteni a gyűjtő munkáját, azaz legjobb tudása szerint minél több helynevet említeni. A hagyományos módszer során hangfelvétel segítségével történt az adatok rögzítése. Ez számos előnnyel járt: ilyenkor a gyűjtő az adatközlőre koncentrált, nem a jegyzetelésre, ezáltal ő is a beszélgetés aktív részesévé válik. A hangfelvétel lehetővé teszi az ellenőrző gyűjtések idejének minimalizálását. A félig strukturált interjú a kötött részek mellett a spontán beszélgetésnek is teret nyújt. Ez azért fontos, mivel a helynevek mellett bő mennyiségű információ gyűjthető össze az objektumokról, valamint olyan szövegeket is rögzíthetünk, amelyek nyelvjárási jelenségek elemzésére is alkalmasak. Hátrányként megjegyezhető, hogy az adatközlő a spontán beszélgetés során elkalandozhat, ilyenkor az adatfelvétel időigényesebb, és a gyűjtőnek kellő körültekintéssel kell az interjúalanyt visszakalauzolni az eredeti témához (Rasztovác–Rózsa 2023).

A tapasztalat azt mutatja, hogy az internetes gyűjtés is számos előnnyel jár: időhöz és térhez nem kötött, és rövid időn belül nagy mennyiségű információ gyűjthető össze. Az internetes gyűjtés során tulajdonképpen csoportos interjú valósul meg. Ez annyit jelent, hogy a gyűjtő egyidejűleg számos adatközlővel végezheti a kutatást. Ennek az az előnye, hogy bizonyos objektumok elnevezései kapcsán nagyszámú helynévi változat gyűjthető össze. Az előnyök között említhető még, hogy az információközlés időpontjában mindkét fél egy általa megválasztott helyen tartózkodhat. Az adatbázisba, illetve a gyűjtési táblázatba való adatbevitel kevesebb időt igényel, ugyanis már adott a virtuális felület, ahonnan az adatok átmásolásával a munka leegyszerűsíthető, és a hibalehetőség is csökken. Az internetes gyűjtés hátránya viszont, hogy a személyes látogatás során megvalósuló bizalmi kapcsolat hiányozhat. Az internetes felületen való gyűjtéskor fennáll az esélye annak, hogy a kutató és az informátorai között a viszony semleges, azonban az adatok bármikor visszakereshetőek, akár csak a hangfelvétel esetében.

Néhány példa a kutatás eredményeiből

Kishegyes település kapcsán az eredmények azt mutatják, hogy az adatközlők a mindennapokban nem a hivatalos elnevezést használják, és többnyire más viszonyítási pontokat használnak a helyek megnevezése során. Példaként említhető a *Szivárvány utca* hivatalos elnevezés, amelyet a lakosok *Malom utca*-ként neveztek meg az interjúkban. A magyarázat az, hogy valamikor ebben az utcában működött hivatalos nevén a *MAXI-MAX malom*. A privát objektumok

esetében a megnevezés sokszor az intézmény tulajdonosának a családnevéhez köthető. Például a település központja közelében elhelyezkedő hivatalos nevén *Story House* kávézót egyszerűen *Kátainak* nevezték meg az adatközlők, mert a Kátai család tulajdona (Rasztovác–Rózsa 2023). A kutatás során olyan adatok is előkerültek, amelyek különböznek a Matijevics által lejegyzett helynevektől: a *Rózsa-telepet* Matijevics hivatalos elnevezésként jegyezte le kötetében, azonban mind a hagyományos, mind pedig az internetes gyűjtés során rögzített adatok alapján az adatközlők ma már csak *Bölg-faluként* emlegetik; a *Munkás utca* esetében sem használatos az egykori hivatalos elnevezés, a lakosok számára *Pacsirta-telepként* ismeretes a hely. Az adatközlők megjegyzései szerint ez az elnevezés onnan ered, hogy ezen a környéken sok gyermek lakott, akik az utcán egész nap úgy csiripeltek, mint a madarak. A gyermekek többsége a *Kendergyár* munkásainak csemetéi voltak, akiknek a szülei reggeltől estig dolgoztak, így a gyermekeket felügyelet nélkül hagyták, akik társaikkal az utcán töltötték napjaikat. A *Honvéd sor* (hivatalos elnevezés) esetében az adatközlők elmondása szerint a név eredete az 1848–49-es szabadságharchoz köthető. A harcok során ebben az utcában állították fel a magyar honvédek az ágyúkat Guyon Richárd gróf vezérőrnagy vezetésével.

Összegzés

A gyűjtőmunka a Magyar Nemzeti Helynévtár Program keretében valósult meg, amely során a Vajdaságban lévő Kishegyes település helynévváltozatait kutattam. Jelen kutatás a közösségi tudománynak köszönhetően lehetőséget kínált az önkénteseknek a helynévgyűjtésre irányuló tudományos munkában való részvételre. A gyűjtés során hagyományos módszerrel és online felületen történt az adatok összegyűjtése. A korpuszba az adatokat elsősorban a szakirodalom, hangfelvételen rögzített beszélgetések, valamint egy Facebook-csoport tagjai szolgáltatták. A gyűjtés célja az adatközlők által használt helynévi változatok rögzítése mellett az eddig lejegyzett történeti adatok bővítése, valamint az új objektumnevekkel való kiegészítés volt. A kutatás jelenlegi adatainak száma 1463, amely a hagyományos gyűjtés során 1271, valamint az internetes gyűjtésnek köszönhetően 192 adattal bővült. Az eddigi ismeretek és tapasztalatok azt mutatják, hogy a hagyományos módszer mellett számos előnnyel jár az, ha az internet adta lehetőségeket is alkalmazzuk, és ezáltal a munkatársak számát is gazdagítjuk, valamint a munka időbeli korlátai nélkül folyamatos adatszolgáltatás tapasztalható az eddigi online gyűjtés során.

Irodalom

- Benkő Loránd. 1970. Névtudományunk helyzete és feladatai. In Kázmér Miklósvégh József szerk., Névtudományi előadások II. Névtudományi Konferencia. *Nyelvtudományi Értekezés* (70): 8.
- Borovszky Samu. 1909. Bács-Bodrog vármegye I. In Uő. *Magyarország vármegyéi és városai*. Budapest: Mek. <https://mek.oszk.hu/09500/09536/html/tartalomjegyzek.html> (2023. febr. 2.)
- Fehér Krisztina. 2004. Névelméleti alapvetések a magyar ragadványnévkutatás első korszakában (1872–1957). *Tanulmányok* 75. <https://core.ac.uk/download/pdf/51308464.pdf> (2023. febr. 1.)
- Gaálné Kalydy Dóra. 2020. Civilek a kutatásban – közösségi tudomány a könyvtárban. *Könyvtári Figyelő* 1. <https://ojs.elte.hu/kf/article/view/1062/881> (2023. febr. 2.)
- Gaálné Kalydy Dóra. 2021. A közösségi tudomány. In *Open Science*. Nyílt Tudomány Magyar Szemmel. 97–100. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia. Könyvtár és Információs Központ.
- Hoffmann István. 2003. *Magyar helynévkutatás 1958–2002*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 7. 10–11. Debrecen: Magyar Nyelvtudományi Tanszék.
- Huszár Daniella. 2011. Van benne rendszer. *Magyar Narancs*. https://magyarnarancs.hu/tudomany/allampolgari_tudomany_-_van_benne_rendszer-76700 (2023. febr. 2.)
- Matijevics Lajos. 1975. A jugoszláviai Bácska víznevei Pesty Frigyes kéziratos gyűjteményében. *Az újvidéki Bölcsészettudományi Kar Évkönyve* 2.
- Matijevics Lajos. 1977. *Kishegyes és környéke földrajzi neveinek adattára: Vajdaság helységeinek földrajzi nevei* 3. 41–43. Szabadka: Minerva Kiadó.
- MDH = *Magyar Digitális Helynévtár*. <https://mdh.unideb.hu/> (2023. febr. 1.)
- MME = *Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület*. <https://www.mme.hu/> (2023. febr. 10.)
- MNH = *Magyar Nemzeti Helynévtár*. MTA–DE Magyar Nyelv- és Névtörténeti Kutatócsoport. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke. <https://mnh.unideb.hu/> (2023. febr. 1.)
- Pesty Frigyes. 1888. *Magyarország helynevei történeti, földrajzi és nyelvészeti tekintetben*. Budapest, I. Históriaantik Könyvesház.
- Rasztovác Henrietta – Rózsa Viola. 2023. Helynévi adatok gyűjtése közösségi oldal segítségével, avagy miért jó a Facebook? *Studia Iuvenum Chronolinguistica* 8. Az ELTE Benkő Loránd Nyelvtörténeti Hallgatói Műhelyének sorozata. Budapest. (Megjelenés alatt.)
- Szőke Anna. 2022. *A polgárság megjelenése egy paraszti közösségben*. Szabadka: Grafoprodukt.
- Vukmirović, Dragan. 2011. *Popis stanovništva, domaćinstva i stanova u Republici Srbiji 2011*. Prvi rezultati. 26–27. Beograd: Republički zavod za statistiku. <http://media.popis2011.stat.rs/2011/prvi-rezultati.pdf> (2022. dec. 12.)

Henrieta RASTOVAC

PRIMENA NAUKE O ZAJEDNICI U ISTRAŽIVANJU TOPONIMA

Cilj ovog rada je da predstavi primenu građanske nauke/nauke zajednice na zbirku toponima, proučavanu putem direktne usmene komunikacije i online platformi na teritoriji Vojvodine. Prikupljanje podataka omogućeno je zahvaljujući programu *Magyar Nemzeti Helynévtár* (Mađarska nacionalna zbirka toponima). Podaci u radu su prikazani obradom istorijskih izvora, zbirki dokumentovanih audio zapisa i informacija dobijenih sa stranica društvenih mreža. U ovom radu prikazana su iskustva stečena tokom terenskog rada i dat je pregled podataka dobijenih tokom tradicionalnog prikupljanja podataka kao i prikupljanja podataka pomoću interneta.

Ključne reči: građanska nauka/nauka zajednice, istraživanje toponima, prikupljanje podataka, tradicionalno istraživanje, onlajn istraživanje

Henrietta RASZTOVÁC

CITIZEN SCIENCE AT THE SERVICE OF TOPONYM RESEARCH

The aim of this thesis is to present the application of community science to the collection of toponyms in Vojvodina, in the context of the Hungarian National Topical Directory Program. The data for the corpus are provided by the processing of historical sources, by collection documented by audio recordings, and by information obtained from social networking sites on the Internet. This paper presents the experiences gained during the fieldwork and gives an overview of the data obtained during traditional and internet collection.

Keywords: citizen science, toponym research, informant, traditional research, online research